

Bodgál Ferenc, a népi játékok gyűjtője

Lázár Katalin

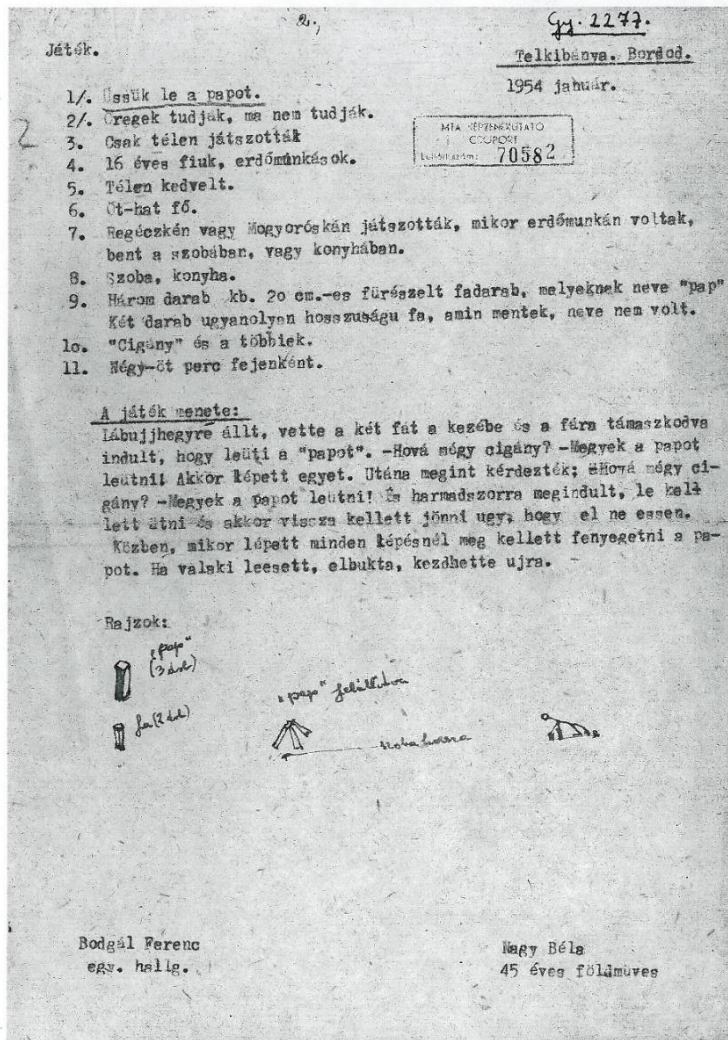
Bodgál Ferenc életével, munkásságával többen foglalkoztak, tudjuk, hogy érdeklődése nem volt egyoldalú: sokféle témában kutatott, többek között a folklór különféle területeivel is foglalkozott. Ez az írás népi játékgyűjteményét mutatja be.

A Bodgál Ferenc emlékkonferenciáig, amelyet 2022-ben rendeztek Miskolcon, azt gondoltam, hogy népi játékot egyetemistaként vélhetően egyetlen alkalommal egyetlen helységben gyűjtött. Ez a gyűjtemény került a Népművészeti Intézetbe, onnan pedig Martin György néptáncutató vitte magával a Zenetudományi Intézetbe 226

további gyűjtő több mint 3600 játékleírásával együtt: ezt az anyagot ismertem. A konferencia során azonban Tóth Arnold előadásából kiderült, hogy a miskolci Herman Ottó Múzeum adattárában Bodgál Ferencnek további három dossziényi játékgyűjtése is van. Erről mindaddig nem volt tudomásom: ha mozgósíthatam volna egy hadsereget, elküldtem volna őket Miskolcra és más múzeumokba is az ilyeneket földéríteni, de sajnos népi játékokkal egymagam foglalkoztam a Zenetudományi Intézetben, erre nem volt sem módom, sem időm.

Dr. Bodgál Ferenc nevére emlékeztem, bár dr. nélkül. Később meglehetősen elcsodálkoztam, hogy miért, hiszen a több mint 35 ezer játékleírást tartalmazó gyűjteményben mindössze 14 olyan játék található, amelyet Bodgál Ferenc gyűjtött. Fogalmam sem volt róla, hogy ki az a Bodgál Ferenc, ahogy néhány kivételével arról sem, kik a Népművészeti Intézetből a Zenetudományi Intézetbe került többi játékgyűjtői. Tény azonban, hogy több mint 40 év alatt sokszor kerültek kezembe ezek a leírások, és a nevet számos más gyűjtő nevéhez hasonlóan megjegyeztem. Ha tudom a születési adatokat, biztosan még jobban megjegyeztem volna: Bodgál Ferenc édesanyjammal egy évben született, születésnapja pedig az enyémmel egyezik.

Kiválogattam a gyűjteményből a Bodgál Ferenc gyűjtötte játékokat, és akkor derült ki, hogy ez összesen 14 leírás: mindegyiket 1954. januárjában gyűjtötte Telkibányán. Telkibánya a 21. század elején már régen Borsod-Abaúj-Zemplén megye, az 1913-as helységnévtár¹ szerint az akkori Abaúj-Torna megye egyik községe. Első említése 1270-ből származik, aranybányászatáról az első adat pedig 1341-ből, amikor Nagy Lajostól bányavárosi rangot kapott: ilyenformán a felső-magyarországi bányavárosok szövetségének egyik tagja lett. A bányavárosokban a hagyomány

Játékleírás,
Bodgál Ferenc gyűjtése a BTK ZTI Népzene- és Néptáncutató
Osztály és Archivum adattárából

¹ A népi játékok kutatásában a népzenei kutatáshoz hasonlóan az 1913-as helységnévtárat használjuk, mivel

abban az akkor Magyarországhoz tartozó, jelenleg határon túli helységek is szerepelnek.

általában nem virágzott túl gazdagon: talán ennek „köszönhető”, hogy kutatók nem sokat jártak Telkibányán, népzenekutatók legalábbis alig, olyan kategória pedig, hogy népi játékok kutatói, nincsen. Én mindenesetre az voltam és maradtam nyugdíjasként is, kategória, csapat, utód nélkül, és sajnos én sem jártam arra: telkibányai gyűjtéssel a népi játékok gyűjteményében Bodgál Ferencen kívül csak a Zenetudományi Intézet egyetlen kutatója szerepel, Bereczky János, aki népdalgyűjtő körútján 8 játékot gyűjtött Telkibányán.

Tóth Arnold muzeológustól, a miskolci Herman Ottó Múzeum tudományos titkárától megkaptam a múzeum Néprajzi Adattárában őrzött három dossziényi anyagot, amiben összesen 12 játék található: ezt ez úton is nagyon köszönöm neki.

Ezek közül az egyik dossziében vegegyes anyag van Pátyról (az 1913-as helységnévtár szerint Pest-Pilis-Solt-Kiskun, jelenleg Pest megye), amelyet Bodgál egyetemi hallgatóként 1952 decemberében, 1953 januárjában és márciusában gyűjtött. Egyetlen játék található benne 1952 decemberéből: ez a beugratások közé tartozik, csak olyannal lehetett játszani, aki nem ismerte a játékot, de a leírás sajnos túl szűkszavú.²

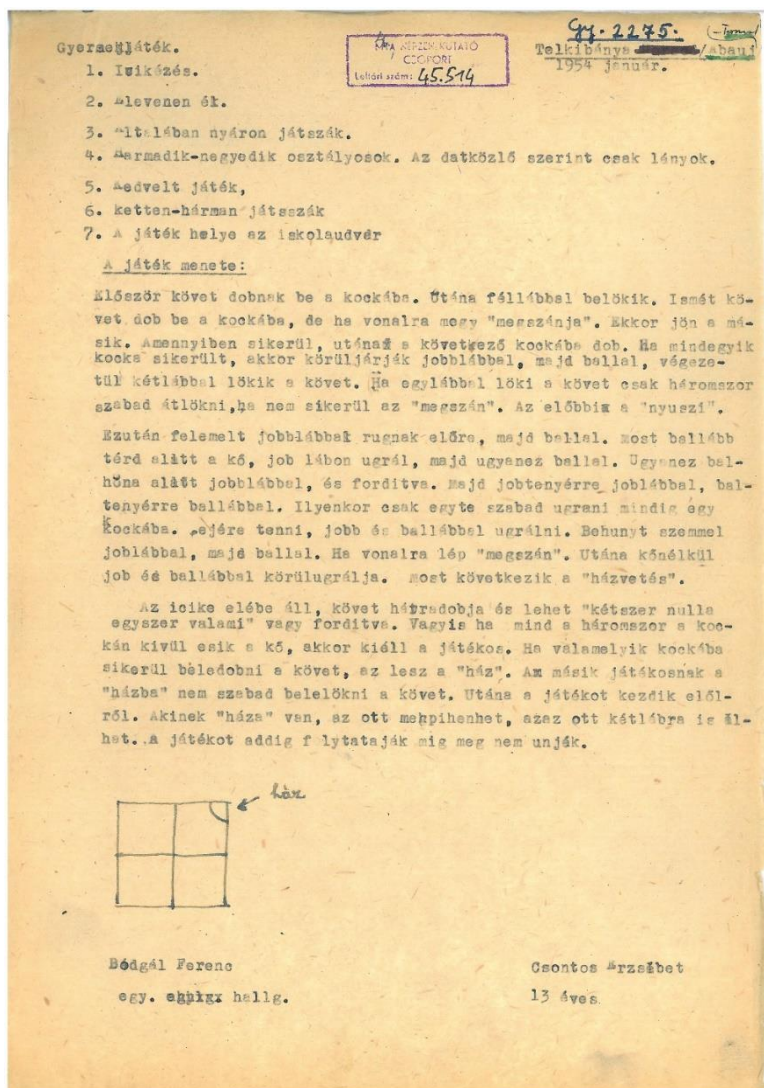
A másik dossziében „Bibliási Panna tánca” található, egy színpadi összeállítás leírása 6 oldalon helynév, adatközlő és gyűjtő nélkül.³

A harmadik dosszié 10 játékot és egy játéklístát tartalmaz Göncről: a helységnév mellett Borsod és Abaúj megye is szerepel.⁴ Gönc az 1913-as helységnévtár szerint Telkibányához hasonlóan Abaúj-Torna megye egyik községe volt. Első említése 1219-ből származik, virágkora a 14–16. századra esett, azután következett a hanyatlás kora, de a 18. században újra növekedésnek indult. A jelenlegi Borsod-Abaúj-Zemplén megye jelentős települése. Hogy a 19. század 2. harmadától miért nem járt ott több népzenekutató, nem tudni: a népzenei gyűjtemény hangzó anyagában összesen 8 dallam található, amit Göncön vettek föl. A játékokat Bodgál 1954 áprilisában gyűjtötte, kb. 3 hónappal a telkibányai gyűjtés után.

Göncről a BTK Zenetudományi Intézet játékgyűjteményében

(Bodgál gyűjtése nélkül) 14 játék található: ezeket Paszlavszky Sándor gyűjtötte 1875-ben és a Magyar Nyelvőrben⁵ jelentek meg. Közülük 13 találos kérdés, 1 pedig mondóka (csúfoló). A játékok szempontjából ugyanaz a helyzet, mint Telkibánya esetében: a Bodgál által Göncön gyűjtött 10 játék nem nagy mennyiség, de a legtöbb, amiről onnan tudomásunk van. A találos kérdések ugyanis, bár helyet kaptak a népi játékok között, valójában nem játékok, a kisepika műfajába tartoznak.

Nézzük hát annak a 26 játéknak az adatait, amit Bodgál Ferencnek köszönhetünk. A mondókák kivételével minden tömb (eszközös, mozgásos, szellemi, párválasztó játékok és kisorsolók-kiolvasók) játéka megtalálható köztük. Az

Játékleírás,

Bodgál Ferenc gyűjtése a BTK ZTI Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archivum adattárából

² HOM NA 129

³ HOM NA 5313

⁴ HOM NA 45

⁵ MNyr IV. évfolyam (1875). Szerk. és kiadja Szarvas Gábor, Budapest, 234. és 525. old.

eszközös játékokat 1 eszközös ügyességi és 4 labdajáték, a mozgásosakat 6 mozgásos ügyességi és 4 fogócska, a szellemieket 2 szellemi ügyességi, 1 beugratás, 4 kitalálás és 1 rejtő-kereső képviseli. Ezen kívül még 2 párválasztó játék és 1 kiolvasó szerepel a leírások között. Dallama egyiknek sincs leírva: 5 játék dallamos, azokból hiányzik, a többiben eredetileg sincs. Szövege 18-nak van, egynek nincs leírva, csak utalások vannak rá. 8 játék dallam és szöveg nélküli: ez utóbbiak eszközös és mozgásos játékok, valamint egy szellemi (beugratás).

Máig él az az elképzelés, amit Kodály Zoltán honosított meg a köztudatban, és az óvónőképzésben tudomásom szerint még a 21. század elején is érvényben van, éspedig az, hogy a népi játék a zenei nevelés eszköze. Amikor elkészítettem a népi játékok típusrendjét, a típusokat nem zenei szempontból alakítottam ki, hanem a cselekmény alapján. Ennek oka egyrészt az, hogy a dallamos népi játékok túlnyomó részének dallama ütempáros, amit nagyon nehéz egyértelműen tipizálni.⁶ Ezt az is mutatja, hogy Járdányi Pál kísérlete óta, aminek eredménye a Magyar Népzene Tára első kötetében jelent meg 1951-ben, senki nem próbálkozott ezzel. Másrészt egy ennél még komolyabb ok, hogy a népi játékok többsége dallam nélküli: a jelenleg⁷ a Zenetudományi Intézetben a népi játékok gyűjteményében található 35753 játék közül 11175 dallamos, 24578 dallam nélküli. Nem igazán tekinthető célszerűnek olyan játékkend létrehozása, amelyben a játékok kétharmad része, több mint 24000 játék egyetlen „egyéb” vagy „dallam nélküli” típusba kerül.

A kitérő után térjünk vissza Bodgál Ferenc gyűjteményére, amelyből 21 leírás értékét cseppet sem kisebbíti, hogy azok dallam nélküli játékok. A 26 leírás közül 14-et (8 telkibányait és 6 göncit) tartok terjesztésre, közlésre alkalmasnak: a további 12 közül egyesek leírását nem értem (esetleg maga a leírás bizonyult értelmetlennek), másokból valamely fontos elem hiányzik. Ez nem csoda, hiszen aki nem ismeri a játékot, nem mindig tudja eldönteni, hogy annak elbeszélése helyes és teljes-e, az adatközlő pedig, aki esetleg több évtizede játszott, nem mindig emlékszik rá jól, összekeverhet bizonyos elemeket vagy kihagyhat fontos részeket. A 14 terjesztésre, közlésre alkalmas játék közül 3 telkibányait közöltem is: egyet a Magyar Néprajz VI. kötetében, egyet az 1997-

ben kiadott könyvemben, egyet pedig a 2006-ban megjelent, a játékokat dialektusok szerint közlő sorozatomnak az északi dialektust bemutató kötetében.⁸

Nézzük részletesen először a telkibányai gyűjtést. Bodgál 7 telkibányai adatközlőjének többsége fiatal volt, sőt gyerekek is találhatók köztük. Pataki József 10 éves, Csontos Erzsébet 13 éves, Menyhért Erzsébet 17 éves volt a gyűjtés idején: ők hárman mondták el a játékok többségét, a 14 telkibányából 8-at. Ezek közül közöltem az előzőleg jelzett hármat.

A közölt 3 játékból az egyik egy szellemi ügyességi a Húzd, meg, ereszd meg típusban. Megfogják egy kendő szélét, egy játszó ujjával köröz a kendő felett és mondja: „Húzd meg – ereszd meg – húzd meg – ereszd meg!” Tetszés szerinti ideig mondja, aztán hirtelen valakire rámutat, és annak a mondott parancs fordítottját kell csinálni. Aki eltéveszti, zálogot ad, amit a játék végén kiváltanak.

A másik közölt játék szellemi, kitalálás, a Virágneves típusban található: abban van egy asszony, egy angyal és egy ördög, a többiek a virágok. Megmondják virágnevüket az asszonynak. Jön az angyal: „Jónapot, cin-cin-cin!” Az asszony válaszol: „Minek jött?” „Virágért!” „Minőér?” Az angyal vaktában mond egy virágnevet. Ha van olyan, az asszony mondja: „Van kertemben, nem száradt ki.” Akkor az angyal elviszi azt, akinek az a virágneve. Ha nincs olyan, az asszony ezt mondja: „Nincs kertemben, kiszáradt.” Jön az ördög, ugyanez történik, de beköszöntő szövege ez: „Jónapot, bum-bum-bum!” Felváltva találgatnak, amíg a virágok el nem fogynak. Ennek a változatnak zárójátéka is van, mégpedig kötélhúzás, amely önálló játékként is előfordul: az angyal és az ördög szembeáll egymással, összefogják kezüket, mögöttük láncban azok a játszó, akiket megszereztek. A csapat minden tagja fogja az előtte álló derekát és húzzák egymást: amelyik lánc elszakad, az a vesztes.

A harmadik is szellemi, rejtő-kereső, bújócska a Kiverő típusban: van egy hunyó, a többi elbújik. A hunyó keresi őket, ha meglát valakit, visszafut oda, ahol hunyt, és mondja: „Ipi-apacs, X. Y!” Itt annak a játszóknak a neve szerepel, akit meglátott. A meglátott játszó is fut, és ha gyorsabb, mint a hunyó, ő apacsolja le a hunyót: így

⁶ Az ütempáros dallamok rendezésének nehézségeiről lásd Lázár Katalin: Az ütempáros játékdalok rendezésének néhány problémája. In: *Tükörödések. Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene-kutató-zene-történet-sz-tiszteltetére*. Szerk. Szalay Olga. L'Harmattan – Könyvpont Kiadó, Budapest, 2012. 117–135.

⁷ A kézirat leadásának idejében, 2022 szeptemberében.

⁸ Lázár Katalin: Népi játékok. (Játéktípusok. A játékok rendje.) In: *Magyar Néprajz VI*. Szerk. Hoppál Mihály. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990, 544–648; Lázár Katalin: *Népi játékok*. Planétás Kiadó, Budapest, 1997; Lázár Katalin: *Gyertek, gyertek játszani III*. Játékközlés: Észak. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006.

elkerüli, hogy a következő játékban ő legyen a hunyó.

A három ifjú adatközlő játékaiból még kettőt tartok közlésre, terjesztésre alkalmasnak. Az egyiket Menyhért Erzsébet mondta el: az is szellemi játék, kitalálás a Kérdés – felelet típusban. Hasonló a barkochbához, de annyiban különbözik, hogy ebben mindig a kérdés ugyanaz, a válasz állandóan változik. Valaki kimegy, a többiek kitalálnak valamit. Aki kiment, visszajön, mindenkiktől azt kérdezi: „*Hogy tetszik?*” A kérdezett valami olyan jellemzőt igyekszik mondani, amiből nem lehet rögtön kitalálni, miről van szó: ha pl. macskára gondoltak, felelheti, hogy „*ha négy lába van*”, „*ha szőrös*”, de csak akkor mondja, hogy „*ha nyávog*”, ha már más lehetőség nincsen, mert akinél a kérdező kitalálja, hogy mire gondoltak, az megy ki kitalálónak. A másik egy kiolvasó, amit Pataki József mondott el: „*E, ke, há, né, ö, ha, hé, nyó, ki, ti, tie, tike, tihá, tiné, tiö, tiha, tihé, tynyó, tiki, hu, hue, huke, huhá, huné, huö, huha, huhé, hunyó!*” Először úgy tűnik, mintha csak takarékoskodnának a számok kimondásával, de a végén kiderül a szellemesség, hiszen ezzel – a hunyót olvassák ki. A további három hiányos, érthetetlen, illetve értelmetlen leírás, nem alkalmas közlésre.

Csontos Jánosné 33 éves volt a gyűjtés idején, ő is fiatalnak számítható: csak egy játékot mondott el, egy párválasztót. Nem az általánosan ismert, óvodában tanított párválasztó körjátékok vagy leánykérő játékok egyikét, hanem a párválasztó társasjátékok Társválasztás típusába tartozó változatot, amit fiúk és lányok együtt játszottak fonóban is, máshol is. A „házilány” kezdte, ő mondta: „*Kútba estem!*” Aki mellette ült, kérdezte: „*Ki húzzon ki?*” A lány egy fiú nevét mondta: az a fiú odament hozzá és puszit adott neki. Aztán ő kezdte mondani: „*Kútba estem!*” Ő persze egy lány nevét mondta. Ez közlésre alkalmas.

A többi játék további 4 adatközlőtől származik, akik már idősebbek voltak: 45, 58 és ketten kb. 65 évesek. Ők öt játékot mondtak el, ebből 3 érthetetlen, egy továbbit, amely gyermeklakodalmat ír le, ki kell egészíteni. A leírásban szerepel, hogy nótáztak, de a nóták hiányoznak, anélkül pedig nem lehet eljátszani. Az ötödik a Sima fogó típusban található: jó nagy körben állnak nagyobb távolságra egymástól, középen egy, ő a bolha (fogó). Egyik gyerek átfut a körön egy másikhoz, és a fogónak közben kell elfognia. Ha sikerül, cserélnek, ha nem, a fogó ugyanaz marad, és megint másik játészó fut valakihez. Ez alkalmas közlésre.

A hiányos, illetve érthetetlen leírások közé tartozik az „Üssük le a papot”, a „Befutozó”, az „Icikézés”, a „Serfőzés”, a „Gongolongó” és a

Kiolvasó.

*Fotó: Bodgál Ferenc, 1957, Bélapátfalva.
HOM FN 3881*

„Teccik a szomszéd”, de ezek ismertetésétől kénytelen vagyok eltekinteni.

Az előbbi sima fogó, amiben csak egy kergett van, ritka: a telkibányaival együtt összesen 5 ilyen szerepel a gyűjteményben. Telkibánya 1913-ban Abaúj-Torna megye, amellett egy Borsod, egy Szabolcs, egy Szatmár és egy Bereg megyei változat található. Ez azt mutatja, hogy ez a változat főként az északi dialektusban és az Alföld északkeleti részén fordul elő. A barkochba-szerű Kérdés-felelet típusban a telkibányaival együtt összesen 18 adat található: 2 a dunántúli, 6 az északi, 9 az alföldi dialektusba tartozik, 1 származási helye nem tudható. Az összesen 18 adat között az északi dialektus 6 változata nem mondható túl soknak. Szintén nem tekinthető túl nagy mennyiségnek az E, ke, há, né számolással kezdődő kiolvasó típusában található 22 változat, amelyből több romlott, hiányos. Abban az északi dialektust a telkibányaival együtt összesen 8 változat képviseli, közülük kettő romlott szöveg.

A telkibányaiak után nézzük Bodgál többi gyűjtését, amelyek a miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattárában találhatóak. A pátyi játék leírása hiányos, csak annyi derül ki belőle, hogy egy játszóra (nyilván a játékot nem ismerőre) lisztet fújtak, vizet öntöttek, de hogy hogyan, mi volt a körítés, az nem derül ki.⁹

A „Bibliási Panna tánca” címet viselő színpadi játékfüzés a leírás szerint „12 dalból áll. Különböző önálló gyermekjátékok.”¹⁰ A leírás szövegére, dallamra, térformára utal, de egyik sem található a dossziében. A gépelésen látszik, hogy indigóval készült másodpéldány, a szöveg és a dallam, néhány helyen a ritmus ezért hiányozhat: nyilván csak az első példány mellett található, azt viszont nem tudom, hogy az hol van. A leírások között vannak világosak, amikből a koreográfiai elem kihagyható volna, de szöveg és dallam

⁹ HOM NA 129/1.

¹⁰ HOM NA 5313

nélkül nem használhatók. Vannak olyanok is, amik nem érthetők, illetve teljes mértékben kitalálások (pl. 3/8-os szökdelés 5/8-os dallamra: egyik ritmus sem fordul elő a magyar népi játékokban). Tóth Arnold ezt írta levelében, amiben az anyagot elküldte: „Egy tanításra vagy színpadra szánt játékfűzést tartalmaz, benne részletes mozgásos és zenei útmutatással. Bodgál az én tudomásom szerint nem értett ennyire a zenefolklorisztikához, és nem tudok arról sem, hogy foglalkozott volna játéktanítással. Arra gyanakszom, hogy ez nem az ő, hanem Lajos Árpád gyűjtése és játékfűzése lehet. Lajos Árpáddal (aki viszont kiváló folklorista, népdal- és játékgyűjtő, a táncművelés első helyi alakja volt) egy időben dolgoztak a miskolci Herman Ottó Múzeumban, a hagyatékuk is emiatt helyenként keveredik. Az adattárat leltározó néprajzos hivatali elődeink leltárkönyvi adata, hogy ezt Bodgálnak tulajdonítjuk, de valójában erre nincs biztos fogódzónk a dokumentumban.” Ezzel teljes mértékben egyetérttek: a leírás sajnos ebben az állapotában mindenképpen használhatatlan a népi játékok szempontjából, mert nemcsak a dallamok, hanem a szövegek is hiányoznak. A leírásból kiderül, hogy zenére táncolnak, de a játékoknak a hagyományban soha nem volt zenekíséretük.

A gönci dossziében van egy játéklista: a játékokat általános iskolások sorolták fel. A listán 19 játék szerepel: sajnos ezek közül csak egyetlenegyét mondtak el, pedig az adatközlők többsége is általános iskolás volt. A 10 leírt játékból 8 adatközlője 11–14 éves. Ők mondták el azt a 6 játékot, amit közlésre, terjesztésre alkalmasnak tartok: Juhász Béla (12 éves), Hársfai Attila (12 éves) 2-2 játékot, Molnár Sándor (13 éves), Rebik László (14 éves) pedig egyetlenegyét. Ezek között két labdajáték, két mozgásos ügyességi játék, egy fogócska és egy kitalálós található.¹¹

Az egyik labdajáték elkapós, neve Hát-radobócska: hogy az adatközlő vagy a gyűjtő nevezte így, az a leírásból nem derül ki. A játékosok egymás háta mögött állnak sorban, a nagyobbak hátrébb. Aki elől van, a labdát feje fölé félkézzel hátradobja. Aki elkapja, az megy előre, aki elől volt, az megy legutolsónak. Ha nem kapja el senki, megint az elől lévő dob.

A másik labdajáték kidobós, elnevezése a benne lévő szöveg kezdete: „Dobjon az a híres-nevezetes”. Mindenki választ egy országnevet (nemzetnevet), és

körülállják a lyukat, ahol a labda van. A szólító mondja: „Dobjon az a híres-nevezetes – angol” (vagy más)! Akkor az felkapja a labdát, hozzádobja valakihez. Az kap egy pontot: akinek a legkevesebb pontja van, az a győztes. A leírásból kimaradt, hogy ha valaki nem tud eltalálni senkit a labdával, akkor ő kap egy pontot: ez a változatok alapján pótolható.

Az Árnyékocská nevű játék (erről sem tudni, hogy az adatközlő vagy a gyűjtő nevezte így) helye a mozgásos ügyességi és erőjátékok típuscsoportjában van. „Felgyúl a villany, együnk a villany alá, ahol árnyékot ad. A többi igyekszik rálépni az árnyékára, ő meg igyekszik, hogy ne sikerüljön.” Nincs leírva, hogy hogyan, de ki lehet próbálni: valószínűleg nem mindenki egyszerre, hanem egymás után próbálnak az árnyékra lépni. Ha sikerül, ő fogja a többieket kergetni. Ez tulajdonképpen a kisorsolók szerepével egyezik, de itt

Lovacskázás napraforgószáron.
Fotó: Bodgál Ferenc, 1957, Hejőbába.
HOM FN 3911

Bigézés. Fotó: Bodgál Ferenc, 1958, Bogács.
HOM FN 4242

¹¹ HOM NA 45

nincs semmi sorsolás, csak az ügyesség. A leírásban nem jelenik meg, hogy meddig próbálkoznak rálépni az árnyékra.

A másik mozgásos ügyességi játék a „Gyere, Kati, táncolni”. Ketten játsszák: egyik a Kati (bármilyen neve valójában), a másik a kérő vagy hívó. Kati guggol, a kérő vagy hívó vele szemben áll, fogja a kezét. Ő mondja: „*Gyere, Kati, táncolni!*” Kati válaszol: „*Nem megyek, mert nem tudok.*” A kérő hátrafelé indul, húzza Katit, aki guggolva szökdel. A kérő a szökdelés ritmusára mondja: „*Lá-tod, Ka-ti, hogy tu-dol, Mé-gis na-gyot ha-zu-dol!*”

A „Fogd meg, cica, az egeret” fogócska, mégpedig a Sorvégkergető típusba tartozó változat. Van egy egér, egy macska és egy gazda. A gazda van középen, fogja mindkettő kezét. Mondja: „*Fogd meg, cica, az egeret!*” Elkezd maga körül forogni, a macskát és az egeret futtatja. A macska igyekszik utolérni az egeret, de a gazda kezét egyik sem engedheti el. Ha sikerül megfogni az egeret, vége a játéknak. Megjegyzendő, hogy a leírás pontatlan (pl. abban a macska és az egér „jobbra fordulva forog”), de a változatok alapján világos, hogy hogyan játsszák.

A kitalálós játék a „Virágnevecske” (erről sem tudni, hogy az adatközlő vagy a gyűjtő nevezte így), a Virágneves típusba tartozik, aminek egy változata a telkibányaiak között is megjelenik. Ebben van egy angyal, egy ördög és egy sügő, a többiek a virágok: virágnevét mindenki megmondja a sügőnek. Jön az angyal: „*Cingilingi, jónapot!*” A sügő: „*Jónapot, mit keres?*” Az angyal három virágnevet mondhat, ha valamelyiket eltalálja, az hozzá megy. Jön az ördög ugyanígy. A leírásban nem jelenik meg az ő beköszöntése: a telkibányai változat és mások alapján az „*Bum-bum-bum, jónapot!*” lehet. A végén megszámozzák, kinek hány virága van: aki többet eltalált, az nyer. A telkibányai változat zárójátéka, a kötélhúzás itt nem szerepel.

A hiányos, illetve érthetetlen leírások közé tartozik a „Süg a labda”, az „Elvesztettem zsebkendőmet”, a „Nyuszi ül az ágon” és a „Kecske van a kiskertbe”.

A „Süg a labda” leírása (nem biztos, hogy pontos, mert igen nehezen olvasható a gépelés a bibliapapíron átütő másik oldali szöveg miatt): „*Körbe ültek és a lábuk között adták át egymásnak a labdát és mondták:*

Süg a labda, megyen már,

Kereskedő nézze már.

Ahol a kereskedő a labdát megtalálta, az ment a körbe.” A leírásból hiányzik, hogy hogyan adták át egymásnak a labdát. Nem érthető, hogy ha ülve a lábuk között adták át egymásnak, mi dolga volt a kereskedőnek, hogy megtalálja. Talán elkapnia

kellett, és ha elkapta, az azt gurító lett a kereskedő, de ezt nem tudni.

Az „Elvesztettem zsebkendőmet” a mozgásos ügyességi játékok közé tartozó Kendőszerzés típus egy változata, a leírás hiánytalan és érthető, de a dallam hiányzik. Nem pótolható, mert többféle lehet.

A „Nyuszi ül az ágon” fogócskajáték, de idegen eredetű, szövegromlással (a nyuszi nem ülhet az ágon, ezt mindenki tudja). Hiányzik a dallama, de ha meglenne, akkor sem közölném: a szöveg és a játékban lévő szövegmegjátszás a magyar népi ízléstől idegen. Ha ilyen egy adatközlő elmond, a gyűjtő rögzíti, a kutatásban felhasználjuk, de nem terjesztjük.

A Kecske van a kiskertbe leírásában érthetetlen, hogy „a gyerekek párosan kézfogással kört alkotnak”. A változatok alapján javítható, hogy a kört nem párosan, csak kézfogással alkotják. A dallam hiányzik. A további leírás: „Mikor azt éneklük, hogy vigyázz, kecske... akkor a [gazda] beszalad a körbe, a kecskét pedig kieresztik. A gazda, ha meg is fogja, nem lesz kecske, hanem a játék vé-gével más áll be.” A „gazda” szó a beszaladás előtt hiányzik, de nyilvánvaló, hogy annak kell ott lennie. A leírás nem említi, hogy a kör a kecskét segíti, a gazdát akadályozza: ez a változatokból pótolható. Nem szerepel a leírásban, hogy a kecske helyett is más áll be: az is pótolható a változatok alapján. A hiányzó dallam azonban nem pótolható, a szövegnek a változatok tanúsága szerint sokféle dallama lehet.

Az „Árnyékocska” nevű játék a mozgásos ügyességi és erőjátékok típuscsoportjában egyedi. A „Gyere, Kati, táncolni” szintén nem mondható gyakorinak, a gyűjteményben mindössze 14 változata szerepel, 5 dallamos, 9 dallam nélküli: közülük 6 származik az északi dialektusból, 4 dallamos, 2 dallam nélküli. A „Fogd meg, cica, az egeret” fogócska igen ritka, a gyűjteményben összesen 10 változata található, közülük 3 tartozik az északi dialektusba.

Az előbbieket szerint Bodgál Ferenc gyűjtötte a legtöbb játékot Telkibányán is, Göncön is, még ha az csak 14 és 10 is. A 14 telkibányaiából 8, a 10 gönciből 6 közölhető, terjeszthető az északi dialektus játékeként, annál is inkább, mert a telkibányaiak és a gönciek közül is 3-3 ritkaságnak számít az északi dialektusban. A gyűjtött játékok mennyisége ugyan nem nagy, de olyan helységekből származnak, ahonnan kevés a gyűjtött játék, így a mennyiség és a minőség együtt adja Bodgál Ferenc gyűjteményének értékét.